

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
Van Yüzüncü Yıl University
The Journal of Social Sciences Institute
Yıl / Year: 2021 - Sayı / Issue: 51
Sayfa/Page: 465-480
ISSN: 1302-6879

Türk Siyasi Hayatında 1957 Seçimleri: Beyanatlar ve Tartışmalar*

1957 Elections in Turkish Political Life: Statements and Discussions

• Yunus ÖZDURĞUN*

* Arş. Gör., Siirt Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Siirt / Türkiye.
Res. Assist., Siirt University, Faculty of Science and Letters, Department of History, Siirt / Turkey.
yunus.ozdurgun@siirt.edu.tr
ORCID: 0000-0002-3527-9270

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type:
Araştırma Makalesi/ Research Article
Geliş Tarihi / Date Received:
11.01.2021
Kabul Tarihi / Date Accepted:
17.03.2021
Yayın Tarihi / Date Published:
31.03.2021

Atrf: Özdurğun, Y. (2021). Türk Siyasi Hayatında 1957 Seçimleri: Beyanatlar ve Tartışmalar. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 51, 465-480

Citation: Özdurğun, Y. (2021). 1957 Elections in Turkish Political Life: Statements and Discussions. *Van Yüzüncü Yıl University the Journal of Social Sciences Institute*, 51, 465-480

Öz

Türkiye'de çok partili siyasi hayata geçilmesinin ardından dördüncü genel seçim olan 1957 Seçimleri, Türk siyasi tarihinde önemli bir yer teşkil etmektedir. Normal şartlarda 1958'de yapılması gereken ancak hükümet tarafından bir yıl erkene alınan bu seçimler, iktidar partisi Demokrat Parti (DP), muhalefet konumunda olan Cumhuriyet Halk Partisi (CHP), DP'den istifa edenlerin oluşturduğu Hürriyet Partisi (HP), Cumhuriyetçi Millet Partisi (CMP) ve her ne kadar propaganda sürecinde varlıkları hissedilmese de Türkiye Köylü Partisi ile Vatan Partisi'nin katılımıyla gerçekleşmiştir. 1957 Seçimleri, gerek seçime katılan siyasi partilerin sayısı, gerek seçimlerden önce partiler arası işbirliği girişimleri, gerekse seçim propagandaları bakımından ve son olarak seçim sonrası yolsuzluk iddialarıyla Türkiye'de siyaseti biçimlendirmiş, demokrasiye yön vermiştir. Bu yüzden 1957 Seçimlerinin birçok yönüyle incelenmesi gerekmektedir. Çalışmamızda, bahsedilen hususların hepsinin ele alınmasının güçlüğünden dolayı seçim sürecindeki propaganda faaliyetler incelenecektir. Bu bağlamda siyasi parti liderlerinin beyanatları üzerinde durulmuş, propaganda sürecinde yaşanan tartışmalar çeşitli yönleriyle ele alınmıştır. Başvurulan kaynaklar dönemin ulusal gazeteleri, anıları ve çeşitli araştırma eserlerdir.

Anahtar Kelimeler: 1957 Seçimleri, parti liderleri, beyanat, tartışma

* Bu makale 18-19 Nisan 2019 tarihleri arasında Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi'nde düzenlenen Milli Mücadele'nin 100. Yılı Anısına Sosyal Bilimler Öğrenci Sempozyumu'nda sunulan "1957 Seçimleri: Beyanatlar ve Tartışmalar" adlı sözlü bildirisinin gözden geçirilerek genişletilmiş hâlidir.

Abstract

After the general election, the fourth multiparty political transition to life in the 1957 elections, Turkey has an important place in Turkish political history. These elections, which would normally be held in 1958, were taken one year earlier by the government. The ruling Democrat Party (DP), the opposition Republican People's Party (CHP), the Freedom Party (HP) formed by those who resigned from the DP, the Republican Nation Party (CMP), Vatan Party, and Peasants' Party entered the elections. However, the latter two did not have much propaganda during the elections. 1957 Elections, the number of political parties participating in the need choice, need election inter-party cooperation initiatives before, and election propaganda terms and have shaped politics in Turkey, with the last post-election corruption allegations, has given direction to democracy. Therefore, the 1957 Elections need to be analyzed in many ways. In our study, propaganda activities during the election process are examined. The statements of political party leaders were emphasized, and the debates in the propaganda process were discussed. References are national newspapers, memoirs, and various research works of the period.

Keywords: 1957 elections, party leaders, statement, debate

Giriş

1958 yılının yaz aylarında yapılması gerekirken, Hükümet tarafından 27 Ekim 1957'ye çekilen 1957 Genel seçimlerinin neden erken bir tarihe alındığını açıklamakta fayda vardır. Bunun için Demokrat Parti'nin (DP) iktidarı ele aldığı 1950 Seçimlerine kadar gidilebilir. DP, 14 Mayıs 1950'de iktidarı devralınca CHP'nin 1946-1950 yılları arasında başlattığı liberalleşmeyi sürdürerek kişilerin toplanma, basın, seyahat gibi çeşitli hak ve özgürlüklerini genişletici yönde adımlar atmıştır (Koçlar ve Özduygün, 2017). DP'nin asıl başarısı ise hızlı bir kalkınma sağlayan ekonomi politikası olmuştur (Babaoğlu, 2019a). Özgürlük ve ekonomik refah alanlarındaki başarıları sayesinde DP, 1954 Seçimlerinden de zaferle ayrılmıştır. Ancak 1955 yılına gelindiğinde ekonomi istenildiği gibi gitmemeye başlamış; enflasyon artmış ve hayat pahalılığı yaşanmıştır. Ayrıca sermaye ve döviz yetersizliği nedeniyle yaşam standartları kötüleşmiş, buna bağlı olarak DP iktidarına karşı bir hoşnutsuzluk havası oluşmuştur¹. Tüm bu gelişmelere paralel olarak basın, muhalefete

---

¹ Dönemin gazeteci-siyasetçilerinden olan Cihad Baban, o günleri şöyle ifade etmektedir; "Bütün yurdu kaplayan memnuniyetsizliğin kara bulutları, 1957 Seçimleri arifesinde DP'yi korkutmaya başlamıştı. Gerçek para kıymetinin düşmüş olması, endüstriyi boğuyordu. Karaborsa başını almış yürümüştü. Bu karaborsanın yarattığı partici, karaborsa krallarının yaşayış tarzları vatandaşların nefretini kırbaçlıyordu. Kontrollü ekonomik sistemde tahsisler parti fedailerine yöneltiliyor, onlar da DP'ye

dostça yaklaşılmaya başlamış, bu ortamı fırsat bilen muhalefet, Hükümet politikalarını şiddetli bir şekilde eleştirmiştir. Öyle ki DP'nin içinde dahi muhalefet belirmiş ve 1955 sonunda DP'den ayrılanlar Hürriyet Partisi'ni (HP) kurmuştur (Karpat, 2013: 94-95). Ayrıca iktidar ve muhalefet partileri arasındaki ipler kopma noktasına gelmiş, bir yandan dış politikada Kıbrıs sorunu ile gündeme gelen 6-7 Eylül olayları ile baş etmek durumunda kalan DP, ekonomik sıkıntılarla ve zorlu bir muhalefet ile karşılaşmıştır (Şavklı, 2017: 479).

Tüm bunlara rağmen hükümet kendi politikasını yürütmeye çalışmış, muhalefet ise kamuoyundaki değişimden cesaret alarak eleştirilerini sertleştirmiştir. Sonunda DP liderleri durumun farkına varıp 1958 yazında yapılması planlanan seçimlerin 27 Ekim 1957'ye alınmasına DP Grubunun 5 Eylül 1957 tarihli toplantısında karar vermişlerdir (Demir, 2010: 324)². Eylül ayının başında bu karar kesinleşmiştir³. Buradaki amaç, muhalefetin seçimlere iktidara karşı ortak bir liste ile girmesini, hatta birleşerek yeni bir siyasal parti kurmasını önlemektir⁴. 13 Eylül 1957'de kabul edilen yeni seçim

---

sadakat karşılığı alabildiğine insafsızca vurgunculuk yapıyorlardı.” (Baban, 1970: 300-301)

² Başbakan Adnan Menderes, seçimlerin öne alınacağını 1957 yılının Mayıs ayında Sivas'ta yaptığı bir konuşmada şöyle duyurmuştur; “Tekrar ediyorum, bu memlekette fikir ve tenkit hürriyeti kemaliyle mevcuttur. Serbest seçim rejimi bütün şartları ve icapları ile tahakkuk etmiştir. Seçimler de yakındır. Şayet onlar haklı, biz hatalı isek millet rey-i neticeyi tespit eder ve şeriatın kestiği parmak acımaz, işte mesele bundan ibarettir.” (Hürriyet, 26.05.1957: 1,5) Temmuz ayının sonunda ise ulusal basında seçimlerin yakın bir zamanda yenileneceği söylentileri iyice artmıştı. Milliyet'teki bir haberde şöyle denilmekteydi; “DP, teşkilatına seçime hazır ol emri verdi. DP Genel Merkezi, teşkilatına yaptığı bir tamimle ‘seçime hazır ol’ emrini vermiştir. Tamimde, umumi seçimlerin çok yakın bir zamanda yapılacağı bildirilmekte, ancak tarih kesin olarak açıklanmamaktadır. Bu suretle umumi seçimlerin öne alınması ihtimalleri çok kuvvetlenmiş bulunmaktadır” (Milliyet, 30.07.1957: 1)

³ Basında seçimlerin yenileneceği şu haberle duyuruluyordu; “Seçimlerin 27 Ekim 1957 Pazar günü yapılması takarrür etmiştir. Bu husustaki karar evvelki gece Hariciye Vekaleti köşkünde hükümetin, DP Genel İdare Kurulu ve DP Meclis Grubu İdare Heyeti ile yaptığı uzun toplantı sonunda alınmıştır.” (Milliyet, 05.09.1957: 1; Vatan, 05.09.1957: 1)

⁴ Muhalefet her ne kadar ortak bir liste ile seçimlere giremeye de iş birliği seçim propagandası sırasında devam ediyordu. Yakup Kadri Karaosmanoğlu bu durumu şöyle açıklamaktadır; “1957 seçim kampanyalarında HP ile CHP liderleri arasındaki bir sözleşmeye göre, her iki partinin bazı bölgelerde birbiri aleyhine mücadeleye girişmemesi ve bütün propaganda cihazlarını yalnız DP'ye karşı işletmeleri oy sayısının muhalefet partileri lehine epeyce dolgun bir yekûn teşkil etmesini sağlamış ve bu seçim sonucundan en çok faydalanan da, geçen devrede sayısı 36'yı geçmeyen milletvekili sandalyelerini 175'e çıkarmak başarısını elde eden Cumhuriyet Halk Partisi olmuştu.” (Karaosmanoğlu, 1984: 241)

kanunu ile partiler bütün seçim çevrelerinde tam aday listesi yapmaya mecbur tutulmuş, bir partinin diğer bir parti tarafından aday gösterilmesi yasaklanmış, ayrıca Fuat Köprülü'yu hedef aldığı görülen bir değişiklik, bir partiden altı ay önce istifa etmiş kişinin başka partiden aday olmasına imkân tanınmamıştır. Seçim Kanununda yapılan değişiklik ile muhalefetin iş birliği çabaları sonuçsuz kalmıştır. Böylece her partinin seçime yalnız katılması sağlanmıştır (Eroğul, 1990: 125; Eryılmaz, 2019: 86). Hükümet, bunun yanı sıra tüm çiftçilerin Ziraat Bankası'na olan borçlarını 10 yıl süre ile erteleyen bir yasa çıkarmıştır. Köylülere bu tür maddi kazançlar sunulması, ilk defa köylüye özel siyasi ve sosyal statü tanınması, DP'nin kırsal kesimden aldığı oyları artırmasına yönelik hamlelerdir. Buna ek olarak İstanbul'da elektrik fiyatları ucuzlatılmış, darlığı çekilen oto lastiklerinin karşılanması için dış ülkelerden 1.900.000 liralık lastik satın alınması yoluna da gidilmiştir (Albayrak, 2004: 296; Karpaz, 2013: 95-96; Bulut, 2009: 129-130).

Seçimde yarışan dört büyük siyasal parti; Cumhuriyet Halk Partisi (CHP), DP, Cumhuriyetçi Millet Partisi (CMP) ve HP olup küçük partiler bu seçimde önemsiz bir rol oynayacaktır. Bunlardan yalnızca seçimleri boykot eden Türkiye Köylü Partisi bir bakıma etki oluşturmuştur. Seçimlerden kısa bir süre önce Hikmet Kıvılcımlı başkanlığında kurulmuş olan Vatan Partisi de seçimlere yalnızca İstanbul ve İzmir'de katılmıştır. Seçimlerde muhalefete önceki seçimlerde olduğu gibi yine CHP öncülük etmiştir. O güne kadar meydan mitingleri ve kahve toplantılarından öteye gitmeyen propagandalara 1957 Seçimleri ile birlikte ev toplantıları da eklenmiştir. Bu seçimler; bayrak, afiş ve el ilanlarının o güne kadar görülmedik biçimde kullanılmaya başlandığı seçim niteliğindedir (Karpaz, 2013: 97).

Bu çalışmada; parti liderlerinin seçim sürecindeki propaganda faaliyetleri sürecindeki tartışma ve beyanları ele alınacaktır. Konu, *Muhalefetin İktidara Eleştirileri, Beklentileri ve Vaatleri* ile *İktidarın Muhalefete Cevapları ve Vaatleri* şeklinde iki başlık olarak işlenecektir.

1. Muhalefetin İktidara Eleştirileri, Beklentileri ve Vaatleri

1957 Seçimleri Türk siyasi tarihinde belki de o güne kadar benzeri görülmemiş bir politik mücadeleye sahne olmuştur. Gerek iktidar gerekse muhalefet partileri seçimlerden galip gelmek adına propaganda faaliyetlerine yoğun ve hızlı bir şekilde girişmişlerdir. Bu bağlamda iktidar-muhalefet ilişkileri de seçim sürecinde oldukça sert ve gergin geçmiştir (Afşar, 2021: 88; Babaoğlu, 2019b:347). Bu seçimlerde muhalefete seçim öncesinde halka hitap etme olanağı ancak

normal zamanlarda yasaklanmış olan açık hava toplantılarını yapabileme hakkıyla sınırlı tutulmuştur (Öymen, 2014: 412). Kimi araştırmacılara göre CHP adeta bambaşka bir kişiliğe bürünmüştür. Geç de olsa “halka gitme”, “halka somut vaatlerde bulunma” olayının farkına varılmıştır (Bilâ, 1999). Bir önceki seçimde temelini rejim meselelerinin oluşturduğu ve sokaktaki adamı doğrudan ilgilendirmeyen, yaşam kalitesini yükseltmeyen konuların ardından bu defa CHP farklı olarak ve ilk kez seçmenin gündelik sorunlarına değinmekte ve bunlara yönelik somut çözüm önerileri sunmaktadır. İktidara yönelik eleştirilerin yerini pozitif ve alternatif bir program, gelecekteki güzel günler vaadi almaktadır (Uyar, 2017: 237). CHP lideri İsmet İnönü’nün başını çektiği muhalefet, başta ekonomi olmak üzere seçim sistemi, seçim emniyeti, radyo meselesi, idare baskısı iddiaları gibi pek çok konuda iktidara eleştirilerini yöneltip, halka vaatler vermiştir. Başta Başbakan Adnan Menderes olmak üzere DP’liler ise muhalefetin bu eleştirilerine karşı taarruza geçmiştir.

CHP’nin seçim kampanyasının en önemli argümanı İnönü’nün gezi ve mitingleridir. Bu bağlamda İnönü partisinin seçim propagandasını 21 Eylül’de Malatya’da başlatmıştır. İnönü, Malatya’da ve akabinde Elazığ mitinginde yaptığı konuşmada iktidarın düşmesi gerektiğinden bahsedip oyların muhalefete verilmesi tavsiyesinde bulunmuştur (Güngör, 2004: 456). 1957 Seçimleri öncesinde muhalefetin dolayısıyla İnönü’nün en çok üzerinde durduğu konu ekonomidir. Bu hususta İnönü, Giresun ve Ordu’da şunları söylemiştir;

İktisadi hayatımızın hataları, idare edenlere aittir. Derdin esası bu buhranı kabule yanaşmamaktır. Ben para buhranını iktidarımızda dört beş defa geçirdim. Ömrüm boyunca ıstırabını unutamadım. Bunu onlara anlatamıyorum... Dikkatimi çeken bir nokta da bu memlekette iktisadi buhranın yükünü en ziyade müstahsilin ve köylünün çekmesidir. Mallarını ucuza satıyor ve ihtiyaçlarını pahalı elde ediyor. Ziraat müstahsili gittikçe sefaletе düşüyor. Hâlbuki propaganda aksine yapılıyor... Bizim kanaatimizce yapılacak ilk iş, Ziraat Bankasının bünyesini ıslah etmektir. İkincisi ise borçlu köylüler için çare bulmaktır (Akşam, 14.10.1957: 1,3; Dünya, 14.10.1957: 1,3; Unat, 2016: 413).

Görüldüğü üzere İnönü, konuşmalarında memlekette yaşanan bir ekonomik buhrandan bahsetmiştir. Ona göre ekonomik buhranın en büyük yükünü de köylü çekmektedir. İnönü, sonraki konuşmalarında ekonominin kötü gidişinin nedenleri üzerinde durmuştur. Ona göre; o günkü duruma birdenbire değil, adım adım gidilmiş, bu durum plansızlık yüzünden ortaya çıkmıştır. İnönü, Samsun’da memleketteki

imar faaliyetlerine karşı olmadığını, ancak bir yerde darlık varsa orada bu türden faaliyetlere girilmemesi gerektiğini şu sözlerle anlatmıştır; “bu yol 60 santim indirilmelidir diyerek gece rüyanda gör, yarın yap bu olmaz.” Ayrıca; “hayat pahalılığından bahsetmek kusur hale getirildi. Para değerinden bahsetmek resmi ithamlara maruz bırakıldı. Kanuni takiplere dahi yol açtı.” (Dünya, 15.10.1957: 1,3) sözleriyle ekonominin kötü gidişinden bahsedenlerin idare baskısına maruz kaldığını iddia ederek iktidara serzenişte bulunmuştur. Konya’da yaptığı bir konuşmadaysa plansızlığı eleştirmiş, hükümetin paranın değerini koruyamadığını belirtmiş ve dış yardımların gerekli yerlerde kullanılmadığını ifade etmiş ve eklemiştir;

1953’te Başbakan, bizim kimseye borcumuz yoktur diye dünyaya ilan etti. Bir yıl sonra İzmir fuarının açılışında Ticaret Bakanı dış borçlarımızı tasfiye etmek için müzakerelere girişiyoruz dedi. 4 Şeker Fabrikası, bir şeker fabrikasının pancarını paylaşmak için didişmektedir. Onun yerine başka bir şey yapılamaz mı idi? İsraf etmeye hakları yoktur. Plansızlık ve programsızlık israf demektir. Dışarıdan 800 milyon dolar yardım gördüğümüzü söylüyorlar. Bu yardımların tesislerimize sarf edilmesi lazımdı. Hesaplı hareket edilmeli idi, olmadı. Biz bundan şikâyet ettiğimiz zaman sinirleniyorlar ve bağırıp çağırıyorlar... (Vatan, 17.10.1957: 3; Unat, 2016: 415; Yılmaz ve Köse, 2012: 242)

İnönü’nün ekonomi ile ilgili konuşmalarından; yabancı sermayenin dengeli bir şekilde kullanılması, Türk parasının değerinin arttırılmasına yönelik adımlar atılması, köylünün ekonomik refahının yükseltilmesi gibi hususlara öncelik verdiği anlaşılabilir. İnönü, yabancı sermaye konusunda Hükümeti uyarmakla birlikte, iktidara geldikleri takdirde o ana kadar yapılan mukavelelere saygı göstereceklerini ifade etmiştir. Mesela, İstanbul’daki konuşmasında; “yabancı sermayeye, yerli sermaye üzerinde imtiyaz verilmesin. Yabancı sermayenin ziraatımızda işlemesine müsaade edilmesin. Gerek yabancı sermaye ve gerekse petrol aramakta olan şirketlere mukavele ile verilmiş vaziyetlere hürmet etmek borcumuzdur” (Vatan, 21.10.1957: 5) sözleriyle bir yandan iktidara geldiklerinde yabancılara imtiyazlar verilmeyeceğini ifade ederek bir yandan da devam eden mukavelelere saygı göstereceklerini belirtmiştir. İnönü’nün ekonomi konusundaki yaklaşımları hakkında bir çıkarım yapılacaktır; milli ekonomi politikası gütmeye başladığında olduğu görülür.

İnönü’nün ekonomi hakkında üzerinde durduğu tüm hususlarda diğer muhalif partiler de hemfikirdir. Mesela, Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu, İstanbul’daki konuşmasında ülkenin o günkü

sorunlarını “bozuk iktisadi durum, hürriyetsizlik, kıymeti düşen bir para, bütçe” şeklinde ifade etmiştir. Karaosmanoğlu kötü vaziyetin içinden çıkmak için de iktidara geldiklerinde devlet bütçesinde 1,5 milyar Türk Lirası tasarruf yapacakları formülünü öne sürmüştür (Vatan, 17.10.1957: 1,3). HP lideri Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu, ayrıca İzmir’deki konuşmasında DP’nin artık demokratik bir düzenden totaliterleşmeye doğru gittiğini ifade etmiştir (Cumhuriyet, 10.10.1957). Karaosmanoğlu, Manisa’da da “ben rey istemiyorum, hürriyet istiyorum” demiş ve eklemiştir; “memleketin kurtarılması için size köleniz gibi hizmet edeceğim.” (Cumhuriyet, 12.10.1957) Kırkağaç’taysa yaptığı konuşma; “zor, eşit ve adil olmayan şartlar altında seçime gidiyoruz” demiş, devamında vatandaşlara en güçlü gördükleri muhalefet partisine oy vermeleri konusunda tavsiyede bulunarak, DP’nin iktidardan düşmesi halinde 6 ay sonra seçimlerin nispi usule göre göre yenileneceğini belirtmiştir (Cumhuriyet, 13.10.1957). Balıkesir’de yaptığı konuşmada da iktidara gelmeleri halinde DP içinde suç işlememiş ve iyi niyetli olan kişilerle çalışmaya devam edeceklerini ifade etmiştir (Cumhuriyet, 15.10.1957).

Muhalefetin ekonomiden sonra üzerinde en çok durduğu konu seçim sistemidir. Türkiye’de 1946 Seçimlerine kadar iki dereceli seçim sistemi uygulanmıştır. 1946 Seçimlerinden sonraysa tek dereceli sistem ve çoğunluk usulü kabul edilmiştir. Çoğunluk usulüne göre bir yerde oyların çoğunluğunu alan parti aynı zamanda oradaki tüm milletvekilliklerini de kazanmaktaydı. 1946-1950 yılları arasında gerek dönemin iktidar partisi olan CHP’den gerekse DP’den bu sisteme itirazlar olsa da 1950 Seçimlerine böyle girilmiştir⁵. Ancak bundan sonraki genel seçimlerde sistem üzerine tartışmalar kesilmemiş, CHP lideri İnönü, seçim propagandası sırasında nispi usulün gelmesi yönünde konuşmalar yapmıştır. Hatta bu konuda geçmiş dönemin pişmanlığını da gizlemeyecektir. Mesela İzmir’de nispi seçim sistemini getireceklerine dair söz verip şunları eklemiştir;

Ben vaktiyle nispi temsil usulünü bundan dolayı tereddütle karşıladım. Bir defa muhtelif usulleri kati derecede bilmiyordum. Nispi temsil usulünün çoğunluk usulünden daha ileri, daha güç bir sistem olduğunu düşünüyordum. Hadiseler gösterdi ki, çoğunluk sistemi daha tecrübeli milletin huzur

⁵ Metin Toker, anılarında çoğunluk sisteminden neden vazgeçilmediğini şöyle anlatmaktadır; “Demokratlar nispi sisteme yatkındılar. Çoğunluk sistemiyle Meclis’te çokluğu çantada keklik görmüyorlardı. Nispi temsil onları daha kuvvetli bir muhalefet yapabilirdi. Nihat Erim’in de istemediği buydu. Demokrasiye geçilirken, başta anayasa değişiklikleri olmak üzere yapılacak çok iş vardı. Bunları sağlam bir çoklukla gerçekleştirmek daha kolay olacaktı. (Toker, 1990: 25-26)

safhasıdır. Evvela nispi temsil usulünden geçmek lazımdır. (Ulus, 22.10.1957: 1,5)

İnönü bu sözleriyle 1950 Seçimlerinde gündeme gelen ancak yürürlüğe konmayan nispi seçim sisteminden yana olduğunu açıkça ifade etmektedir. Ayrıca iktidarın nispi seçim sistemini neden kabul etmediğine anlam veremeyip, bu konuda yaptıkları savunmaya da şu sözlerle karşı çıkmıştır;

Şimdi bakın ne diyorlar: Çokluk istermiş. Çok muhalefet olmasınlar mı? Başka türlü iş görülmezmiş. 540 muvafık mebus ile beraber 35 kişi muhalif mebus olarak meclise girdi. Bunun 5'i CMP'liydi. Vilayetlerini lağvettiler, mebuslarını takip ettiler. 30'u bizimdi. Bir türlü hazmedemediler. Daha ne kadar çokluk istiyor? (Akşam, 22.10.1957: 1,5)

İnönü'ye göre CHP seçimlerden galip ayrılınca partiler arasındaki kısır çekişmeler önlenecek, siyasi partiler aldıkları oy miktarınca mecliste temsil edilecektir. Böylece TBMM bütün siyasi partilere adaletli bir şekilde paylaştırılmış olacaktır (Dünya, 13.10.1957: 1,3). İnönü ve CHP zamanında karşı oldukları nispi seçim sistemini bu defa onlar istemiştir. Muhalefette iken bu sistemi benimseyen DP ise iktidara gelince bir zamanlar savunduğu sistemden vazgeçerek çoğunluk usulünde kalınmasından yanadır. Böylelikle iktidar ve muhalefetin rolleri değişse bile istekleri aynı kalmıştır.

Muhalefet, seçim sisteminden sonra baskı iddiaları, seçimin güvenilirliği, seçim emniyeti ve radyo meselesi üzerinde durmuştur. Bu konularda iktidar, meydan mitinglerinde ve açık hava toplantılarında uyarılmıştır. Uyarılardan birini de DP' den henüz istifa eden ve 1946'da bu partinin kurucuları arasında yer alan Fuat Köprülü yapmıştır. Köprülü, Balıkesir'de yaptığı konuşmada 1954'den sonra ülkede demokrasinin geriye doğru gittiğini iddia etmiş, bu duruma istemeyerek tahammül ettiğini dile getirmiştir. Köprülü'ye göre o gün gelen noktada iktidara güven kalmamıştı. Köprülü gibi DP'den istifa eden Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu da aynı hususlara temas etmiştir. Karaosmanoğlu, gelen noktayı şöyle tarif etmiştir; "Türk milleti huzursuzdur. Bu memleket karanlıklar içindedir. Memleket maddi ve manevi bütün heyeti ile çökmek üzeredir. Buna son vermek ve vatani kurtarmak Türk milletinin elindedir." (Vatan, 23.10.1957: 5) Böylelikle iki eski DP'li baskılardan şikâyet ederek ülkede huzur ortamının kalmadığından dem vurup seçimlere baskı ve güvensizlik içerisinde girmekten dert yanmışlardır. İnönü ise seçim emniyeti hakkında Balıkesir'de yaptığı konuşmada şunları söylemiştir;

1950'de aldığınız o seçimi ne hale getirdiniz? Biz bu memleketi nereden aldık, nereye götürdük? Siz nerede buldunuz ve nereye

getirdiniz? Biz hiçbir zaman geriye gitmedik. Seçim emniyetini nerede bıraktı? Ayrıca mühürlü rey pusulası ve zarfı işini de bir teminata bağlayacağız... İktidarı değiştirdiğiniz gün hem iktisadi hem siyasi huzur başlayacaktır (Vatan, 23.10.1957: 5).

Böylece muhalefet partilerinin ortak şüphesi; seçimlerin güvenilirliği ve emniyetin tam olarak olup olmayacağı şeklinde öne çıkmıştır. Bu durumu beyanatlarında sıkça dillendirmişler ve nitekim 1957 Seçimleri, yaşanan olaylar ve yolsuzluk iddialarıyla hatırlanan bir seçim olacaktır. Muhalefetin seçim meydanlarında öne sürdüğü meselelerden biri de radyo ile ilgilidir. DP, 1946-50 yılları arasında muhalefetteyken radyodan yeterince yararlanamadığından yakınmaktaydı. 1957 Seçimlerinde ise roller değişmiş, bu defa CHP aynı konudan yakınır hâle gelmiştir. İsmet İnönü seçim propagandası boyunca radyo meselesini meydanlarda dillendirmiştir. Ona göre DP böyle davranarak Anayasa'yı ihlâl etmekteydi. İnönü, Tekirdağ'daki bir konuşmasında gerek iktidarın gerekse muhalefetin radyodan istifade edemeyeceğini, bunun yasak olduğunu ancak DP'nin bu yasağı deldiğini dile getirmiştir (Vatan, 20.10.1957: 5). İnönü, ayrıca Menderes'in seçim meydanlarında çizmiş olduğu asabi görüntüyü işaret ederek; "Sinirleri tamamıyla bozulmuştur. Artık iktidarı kaybetmek endişesi ve telaşı bütün mevcudiyetiyle hâkimdir" demiş ve bu hususta eleştirilerini sunmuştur (Demir, 2011: 146).

Muhalefet, iktidarı son olarak din konusunda uyarmıştır. İnönü, DP'nin dini siyasete alet ettiğini düşünüp, Adnan Menderes'i bu mevzuda daha dikkatli olmaya davet etmiştir. İnönü'ye göre din siyasete alet edildiği zaman vatandaşlar arasında ikilik olur ve birbirlerine düşer ve ülkede huzursuzluk ortamı oluşurdu (Milliyet, 19.10.1957: 1,5; Vakıf, 19.10.1957: 2). Şemsettin Günaltay ise din konusunda kendilerine yöneltilen ithamlara Bursa'dan cevap vermiştir;

İstanbul'da gazeteye benzer bir şey çıkıyor, kimin nesidir bilmiyorum, yazdıkları anarşizmdir. Bakın ne diyor: "Günaltay din müesseselerini kapattı. Mekteplerden din derslerini kaldırdı. BMM'de din zehirdir dedi. Kuran yazısını kaldırdı." Ben neler yapmışım da haberim yok. Eğer benden evvel Başbakan olanlar, mesela Celal Bayar zamanında böyle şeyler olmuşsa mesulü ben değilim. İlk mekteplere din dersini ben koydum. Memleket çocuklarının ahlaklı olmasını istedim. İmam hatip mekteplerini ben açtım, İlahiyat Fakültesini de ben kurdum... Şimdi bütün kurtuluş çarelerini vatandaşın kutsi duygularında arıyorlar. CHP iktidara gelirse camileri kapatacaklarmış diyorlar. Bu memlekette cami kapatacak bir araç çıkmayacaktır (Dünya, 16.10.1957: 1,3).

Kısacası muhalefetin dolayısıyla en güçlü muhalif parti konumunda bulunan CHP'nin propaganda beyanları yukarıda anlatıldığı gibi olup vaatleri şöyle özetlenebilir:

- Partizan idareye son verilecektir.
- Devlet radyosu müstakil hale getirilip partizanlıktan kurtarılacaktır.
- Mahkeme bağımsızlığı ve yargıç güvencesi sağlanacak, Yüksek Hâkimler Şûrası kurulacaktır.
- Söz, basın, toplantı özgürlüğü sağlanacaktır.
- Nispî temsil seçim sistemi getirilecektir.
- Radyo ve üniversite özerkliği sağlanacaktır.
- Yolsuzluklar önlenecek, ispat hakkı tanınacaktır.
- İki meclisli parlamento sistemi oluşturulacaktır.
- Kanunları denetleyecek Anayasa Mahkemesi kurulacaktır.
- Milletvekili sayısı azaltılacaktır.
- TBMM'nin Hükümet üzerinde yakın, ciddi ve hakiki murakabesini mümkün kılacak iç tüzük değişiklikleri yapılacaktır.
- Cumhurbaşkanının tarafsızlığı sağlanacaktır.
- İşçiye grev ve toplu sözleşme hakkı verilecektir.
- Memura mesleki örgüt ve sendika kurma hakkı tanınacaktır.
- Ekonomi, plan ve programa göre düzenlenecektir.
- Milli Korunma Kanunu yürürlükten kaldırılacaktır.
- Köylünün borçları hafifletilecektir.
- Hayvan vergisi kaldırılacaktır.
- Gelir vergisinde asgari geçim haddi yükseltilecektir.
- Sosyal sigorta uygulamaları genişletilecektir.
- Yıllık ücretli izin hakkı tanınacaktır (Bilâ, 1999: 172; Güngör, 2004: 459-461).

Buraya kadar bir değerlendirme yapılırsa, muhalefet partilerinin bulunduğu ortak noktalar; ekonominin kötüye gittiği iddiaları, anti demokratik kanunlar (seçim sistemi, seçim emniyeti, radyo meselesi, basın hürriyeti, hükümetin idare mekanizmasını kötüye kullandığı vs) ve dinin siyasete alet edilmesi mevzularıydı. Muhalefete göre seçimlerden sonra DP iktidardan çekilir çekilmez tüm bu dertler de ortadan kalkacaktı.

2. İktidarın Muhalefete Cevapları ve Vaatleri

1957 Seçimleri öncesi DP'nin seçim kampanyalarında Adnan Menderes ve Celal Bayar ön plana çıkmıştır. Cumhurbaşkanı ve Başbakan'ın yanı sıra Bakanlar da memleketin değişik yerlerinde halktan destek istemiştir. Böylece DP'liler aynı anda ayrı yerlere geziler

yaparak kısa sürede birçok şehre ulaşma amacı taşımışlardır. Hem Celal Bayar hem de Adnan Menderes seçim konuşmalarında “Kalkınan Türkiye” söylemini kullanmış, “gelişen ve büyüyen Türkiye” vurgusu yapmışlardır. Öyle ki bunu ön plana çıkarmak için sürekli birtakım istatistiklerden söz etmişler ve yeni dönemde bu büyümenin artarak devam edeceğini öne sürmüşlerdir (Unat, 2016: 431). DP’lilerin propagandasının odak noktasında, o zamana kadar yaptıkları icraatları anlatmak ve muhalefetin başta ekonomi alanında olmak üzere ithamlarına cevap vermek vardır. Cumhurbaşkanı Bayar, konuşmalarını memleket kalkınması üzerinde yoğunlaştırırken Başbakan Menderes, memleket kalkınmasını anlatmasının yanı sıra İsmet İnönü’nün konuşmalarına cevap vermiştir (Burçak, 1998: 489). Menderes, seçim kampanyasını 12 Ekim’de Erzurum’da açmakla birlikte 11 Ekim günü DP’nin kurucularıyla birlikte Afyon çimento fabrikasının açılış töreninde iktidarları döneminde gerçekleştirilen kalkınma hamlelerinin özetini anlatmıştır. Menderes; “son doksan günde 30 büyük tesisin açılışı yapıldı. Bu üç günde bir eser demektir. Türkiye artık üç günde bir fabrika açmak gibi eser vermek velûdiyetine erişmiştir” (Erer, 1965: 302) sözleriyle yaptıkları icraatlardan bahsetmiştir.

Menderes, Erzurum’daysa CHP’den şu hususta yakınmıştır; “İktisadi buhrandan bahsediyorlar, sebep göstermiyorlar... Pahalılıktan bahsediyorlar. Bunu nasıl gidereceklerini söylemiyorlar. Ucuzlatmaya buğdaydan mı, etten mi başlayacaklar? Yoksa devlet memurlarının maaşlarını düşürmek suretiyle mi başlayacaklar?” (Zafer, 13.10.1957: 1,4; Dünya, 13.10.1957: 1,3; Akşam, 13.10.1957: 1,5) Menderes bu sözleriyle CHP’lilerin eleştirilerini bir temel üzerine oturtamadıklarını iddia ederek dert yanmıştır. Ona göre muhalefet; az yaptınız, çok yaptınız demeyip “plansız hareket ettiniz” ithamında bulunarak işin içinden çıkmaya çalışmaktaydı. Menderes, Trabzon’da da muhalefete, özellikle İnönü’ye oldukça sert sözlerle cevap vermiştir;

İsmet Paşa buhran vardır diyor. İsmet Paşa’nın buhran kendi kafasındadır. Sevgili vatandaşlar, İsmet Paşa hastadır. İsmet Paşa, Malta Humması gibi, Asya Gribi gibi bir nevi hastalığa müptelidir. O hastalığın adı da ‘Daüliktidar’ yani iktidar hastalığıdır. Bu memlekette iktisadi ve siyasi buhranın mevcut olduğunu, İsmet Paşa dün değil, senelerce evvel söylemeye başlamıştır. Çünkü kendisi iktidardan düştüğü günden itibaren onun kavlince bu memlekette siyasi buhran başlamıştı. (Akşam, 14.10.1957: 1,5)

Menderes ve diğer DP’liler her ne kadar ekonomi konusunda muhalefete çatsalar da bazen işlerin tam olarak yolunda gitmediğini kabul eden açıklamalar yapıyor değillerdi. Mesela; Bayar Urfa’da

memlekette çay, kahve, şeker gibi maddelerin darlığı çekilmesi karşısında; “bu mevzuda sıkıntı olsa dahi istikbalimizi temin için bu yolda ilerleyeceğiz” (Cumhuriyet, 18.10.1957: 1,5) Menderes ise İzmir’de; “huzurunuzda kabul ediyorum ki, birtakım aksaklıklarımız olmamış değildir. Fakat bu derece azim, bir kalkınma hamlesi içinde süratle giderken aksaklıklar olabilir” (Yeni Sabah, 21.10.1957: 5) sözleriyle aslında memlekette bir darlık olduğunun farkındadırlar. Ancak DP liderlerine göre 1950’de iktidara geldiklerinden bu yana benzeri görülmemiş bir kalkınma hamlesi gerçekleştirilmişti. Bunu sayısal veriler kullanarak meydanlarda söylemekten geri kalmamışlardır. Menderes, İzmir’de verdiği nutukta; hâlen 42 barajın yaptırılmakta olduğunu altını çizerek belirtmiş ve “Bize lazım olan kahve değil, bunlardır. Varsın onlar bir miktar kahve için bir iktisadi sistemi kötölesinler. Böylece hüsrana uğrayacaklardır. Bütün yapılanlar karşısında kahve kimsenin aklına bile gelmemektedir. Bu süratli gidişte bazı aksaklıklar ve yokluklar görüldü. Fakat bizi affedeceksiniz” (Akşam, 21.10.1957: 1,5) sözleriyle kalkınmadaki başarılarını anlatmıştır. Menderes, İstanbul’da da fiyatların arttığından ancak buna bağlı olarak milletin alım gücünün iktidara geldiklerinden beri üç misli yükseldiğinden bahsetmiştir (Tercüman, 22.10.1957: 1,5). Menderes’in konuşmalarına benzer olarak Bayar da Urfa’da rakamlarla konuşmuştur. Buna göre bütçe 1949’da yalnız 232 milyon iken 1 milyar 317 milyona varmıştır. Bayar’a göre hükümetin desteğiyle millet daha fazla kazanıyor, devlet hazinesine gittikçe daha fazla nakit giriyor ve bu devir durmadan böylesine devam ediyordu (Son Posta, 18.10.1957: 1,3; Son Telgraf, 18.10.1957: 1).

Sonuç olarak DP’liler ekonomi konusunda muhalefetin ithamlarına cevap vermiş ve yedi yıllık iktidarları döneminde yaptıkları işleri sıralayarak, bunları ileride yapacaklarının teminatı olarak gösterme çabası içerisine girmişlerdir. DP’liler yaptıkları icraatları anlatmaktan başka muhalif çevrelerin muhtelif konulardaki diğer suçlamalarına karşılık vermişler ve bunun dışında ortaya çok fazla bir şey koyamamışlardır. Kullandıkları en önemli argüman geçmiş dönemin anti demokratik kanunlarıdır. Görünüşe bakıldığında DP’liler memlekete özgürlüğü kendilerinin getirdiğini iddia etmektedirler. Menderes’e göre seçim beyannamesinde basın özgürlüğünü getireceğini duyuran CHP, geçmiş dönemlerde telefon emirleriyle gazete kapattırıp, polis vazife ve salahiyet kanunu ile vatandaşları sorgusuz sualsiz tutuklayıp hapislerde süründürmüştür. TBMM’de ise Müstakil Grup adında *kukla bir muhalefet kurup yalancı demokrasi edebiyatı* yapmışlardır. Menderes’e göre şimdi özgürlük vaatleriyle milletin karşısına çıkmak onlarla alay etmek demektir. Menderes, ispat

hakkı konusunda da muhalefetle söz düellosuna girmiş, bu kanunu neden çok istediklerini, çok istemelerine rağmen neden 27 yıl boyunca getirmediklerini vurgulayarak dert yanmıştır. Ayrıca vatandaşlar arasında ayırım gözetildiği iddialarına karşı çıkan Menderes'e göre; devletin imkânlarından en çok CHP'liler yararlanmaktadır. Bu iddiasını İzmir'de şu sözlerle ispatlamaya çalışmaktadır; "Listelerini tetkik ederseniz namzetlerden ikisinin İzmir'in sayılı zenginlerinden olduğunu görürsünüz. Bu, İstanbul'da da böyle, Ankara'da da böyle. Demek ki zenginler bizde değil, onlarda" (Dünya, 16.10.1957: 1,5; Tercüman, 22.10.1957: 1,5; Erer, 1965: 318).

Bir diğer konu ise seçim sistemidir. Seçim sistemi mevzusunda partilerin rolleri değişmiş ancak iktidar ve muhalefet açısından tartışmalar aynı kalmıştır. CHP'nin 1957 Seçimleri gerçekleşmeden önce nispi usulü istediği yukarıda ayrıntılarıyla açıklanmıştı. Bu bağlamda DP'liler savunma refleksi göstermektedir. Buna göre İnönü'nün iktidara gelmeleri durumunda 6 ay içinde nispi usule göre yeni bir seçim yapacaklarını vaat etmesine karşılık Menderes, Giresun'da; "Bu iş madem bu kadar kolaydı da 27 sene neden yapmadılar? Bu kadar basit bir suale dahi cevap veremeyecek vaziyette olanlar bugün fikir diye, vaktiyle muhtarlarınızı bile size seçtirmemiş olduklarını unutarak, Türk milletinin önüne bunları sürebiliyorlar" (Dünya, 16.10.1957: 1,5) sözleriyle İnönü'ye çatmıştır. Menderes, 200 bin kişinin katıldığı İstanbul mitinginde de muhalefetin TBMM'de olabildiğince az olması gerektiğine vurgu yaparak şu sözleri sarf etmiştir;

1954 seçimlerinde Meclise 30 kişi geldiler. 30 kişinin fitnessi bütün vatani sardı. Neler söylemediler neler? 30 tane de bizim içimizden hıyanet eden çıktı. Eğer bu memlekette siyasi istikrar istiyorsak, DP'yi kahir bir ekseriyetle iktidara getirmek lazımdır. 200 onlardan, 100 öbüründen ve bizden de 350 mebus Mecliste bir boğuşma olacaktır. Çünkü böyle bir muhalefet hiçbir yerde yok. Eğer işlerin sabotajdan masun kalmasını istiyorsanız onların çok az oy alması lazımdır.

Partilerin beyanatları ve yaşanan tartışmalar yukarıdaki gibiyken bir de seçimlerin sonuçlarına göz atmakta fayda vardır.

Tablo 1: 1957 Seçim Sonuçları

Kayıtlı Seçmen Sayısı: 12.078.623			
Oy Kullanan Seçmen Sayısı ve Oranı: 9.250.949 (%76,6)			
Kazanılan Oy Sayısı ve Oranı			
CHP	DP	CMP	HP
3.825.267 (%41,4)	4.497.811 (%48,6)	604.087 (%6,5)	321.471 (%3,5)

Kaynak: TÜİK

Tabloda görüldüğü üzere bir önceki seçim olan 1954 Seçimlerinde Türkiye geneli oyların %58,4'ünü alan DP, 1957 Seçimlerinde %48,6'ya düşmüştür. Bu düşüşte ülkedeki ekonomik sorunlar başta olmak üzere basın, muhalefetin faaliyetleri ve DP içindeki bölünmeler rol oynamıştır. Bu bakımdan 1957 Seçimlerinde propaganda faaliyetlerinde muhalefetin daha başarılı olduğu sonucu çıkarılabilir.

Sonuç

1946 ve 1950 genel seçimlerinde ağırlıklı olarak kuruluşundan itibaren ülkeye yaptığı hizmetleri seçim propagandası olarak kullanan CHP, bundan sonra DP'nin iktidarı boyunca gerçekleştirdiği faaliyetleri eleştirmeye odaklı bir propaganda yürütmüştür. DP ise iktidarı boyunca yaptığı icraatların doğruluğunu iddia eden propaganda yürütmüştür. Yani her iki parti de aynı dönemin gelişmelerini birbirinin aksi bakış açısıyla seçmenlere anlatmaya çalışarak oy elde etmeyi amaçlamışlardır. 1954 Seçimlerini izleyen yıllarda ağırlaşan siyasal, sosyal ve ekonomik koşullar karşısında genel seçimlerin bir yıl erkene alınarak 27 Ekim 1957'de yapılmasına karar verilmiştir. 1957 Seçimlerine iktidar partisi DP, rakibi olan partiler CHP, CMP, HP ve herhangi bir etkileri olmasa da TKP ile Vatan Partisi katılmıştır. Ancak seçim rekabeti daha çok CHP ve DP arasında geçmiştir. Buna rağmen 1957 Seçimleri Türk siyasi tarihinde çoğulcu demokrasinin yerleşmesi açısından oldukça büyük öneme sahiptir.

1957 Seçimleri öncesi beyanların ve tartışmaların odak noktasındaysa başta ekonomi olmak üzere seçim sistemi, seçim emniyeti, radyo meselesi, baskı iddiaları gibi konular yer almıştır. Muhalefet seçim kampanyası boyunca demokratik hak ve hürriyetlerin kanun teminatına bağlanmasını ve siyasi huzursuzluğun giderilmesini istemiştir. Memlekette kalkınma diye bir şeyin olmadığı fakat iktidarın bu konuyu devamlı bir propaganda malzemesi olarak kullanmasını da muhalefet eleştirilmiştir. Muhalefet adına ön plana çıkan İsmet İnönü, gezilerindeki ve mitinglerdeki beyanlarında kendinden emin bir duruş sergilemiştir. Görünen o ki İnönü, DP iktidarının yorgunluğunu ve ülkede işlerin pek de yolunda gitmediğini iyi tahlil etmiş, Menderes gibi oldukça gergin ve sınırlı cümleler sarf etmeden seçim kampanyasını yürütmüştür.

İktidar ise muhalefetin ithamlarına cevap vermiştir. Beyanlarından ve kullandığı ifadelerden anlaşıldığı kadarıyla Menderes'in oldukça yorgun, sınırları yıpranmış halde olduğu gözlenebilir. Menderes, seçim propagandası boyunca meydanlarda çok çabuk sinirlenip öfkesini yatıştırılmamaktadır. Ancak bir yandan da

iyimser bir ruh hali sezilenmektedir. Zira Menderes geçmiş yıllardaki kalkınma faaliyetlerine sürekli vurgu yapmış ve halkın kendilerine olan desteğinin daha da artacağına inanmıştır. Bu bakımdan 1957 Seçimlerinin Menderes'in siyasi hayatındaki en stresli seçim özelliğini taşıdığı söylenebilir. Sonuç olarak seçim kampanyaları, katılan siyasi parti sayısının çokluğu, seçim öncesi partiler arası iş birliği girişimleri, sonrasındaki yolsuzluk iddiaları, Türkiye'de uygulanan son çoğunluk usulü seçimi olması gibi özelliklerinden ötürü 1957 Seçimlerinin Türk siyasi hayatında ayrı bir önemi vardır.

Kaynakça

- Afşar, E. (2021). *İç Politik Gelişmeler Ekseninde 1950-1960 Dönemi Türkiye'de İktidar-Muhalefet İlişkileri*. 1950'li Yıllarda Türkiye Devlet-Siyaset-Dış Politika-Eğitim-Güvenlik-Ekonomi (Ed).Erkan Afşar, İstanbul: Hiper Yayın, ss.71-100.
- Albayrak, M. (2004). *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti (1946-1960)*. Ankara: Phoenix Yayınları.
- Burçak, R.S. (1998). *On Yılın Anıları (1950-1960)*. Ankara.
- Demir, Ş. (2011). *Düello: Menderes ve İnönü Demokrat Parti'den 27 Mayıs Darbesine Olaylar*. Ankara: Timaş Yayınları.
- Demir, Ş. (2010). *Türk Siyasi Tarihinde Adnan Menderes*. İstanbul: Paraf Yayınları.
- Karaosmanoğlu, Y.K. (1984). *Politikada 45 Yıl*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Baban, C. (1970). *Politika Galerisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Babaoğlu, R. (2019a). Seçim Yenilgisi Parti İçi Muhalefet ve Hizipleşme Tartışmalarının Gölgesinde Cumhuriyet Halk Partisi XI. Kurultayı (26-30 Temmuz 1954). *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 13 (19), 2680-2708.
- Babaoğlu, R. (2019b), Türkiye'de İktidar-Basın İlişkilerinin Çatışmalı Doğasına Bir Örnek Olarak Ahmet Emin Yalman Davası (1958-1960). *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 15 (29), 339-371.
- Bulut, S. (2009). Üçüncü Dönem Demokrat Parti İktidarı (1957-1960): Siyasi Baskılar ve Tahkikat Komisyonu. *Akademik Bakış*, 2 (4), 125-145.
- Erer, T. (1965). *On Yılın Mücadelesi*.
- Eryılmaz, H. G. (2019). Türkiye'de 1954-57 Dönemi İktidar-Muhalefet İlişkileri. *Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), 72-88.

- Karpat, K.H. (2013). *Türk Siyasi Tarihi (Siyasal Sistemin Evrimi)*. Elitez, C. (Çev). İstanbul: Timaş Yayınları.
- Koçlar, B. ve Özduygün, Y. (2017). Demokrat Parti'nin İktidara Gelişinin Türk Basınındaki Yansımaları. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 4 (13), 264-296.
- Eroğul, C. (1990). *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Toker, M. (1990). *Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları (DP'nin Altın Yılları)*. İstanbul: Bilgi Yayınevi.
- Bilâ, H. (1999). *CHP 1919-1999*. İstanbul: Doğan Kitapçılık.
- Güngör, S. (2004). *Muhalefette Cumhuriyet Halk Partisi*. Ankara: Alternatif Yayınları.
- Uyar, H. (2017). *Demokrat Parti İktidarında CHP 1950-1960*. İstanbul: Doğan Yayıncılık.
- Şavklı, C. (2017). Maraş Yerel Basınında 1957 Seçimleri ve Siyasi Partiler. *KSÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 14 (2), 477-500.
- Unat, K. (2016). *Durmamalım Düşeriz! İktidardan Muhalefete CHP'nin Seçim Propagandaları*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Öymen, A. (2014). *...Ve İhtilal*. İstanbul: Doğan Yayıncılık.
- Yılmaz, E. ve Köse, M. S. (2012). Siyasal Ürünlerin Seçmene İletilmesinde Gazetelerin Rolü: 27 Ekim 1957 Genel Seçimleri Örneği. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 11 (40), 229-247.
- Milletvekili Genel Seçimleri 1923-2011*. (2012). Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası.

Akşam
Cumhuriyet
Dünya
Hürriyet
Milliyet
Son Posta
Son Telgraf
Tercüman
Ulus
Vakit
Vatan
Yeni Sabah
Zafer